

fluent aquæ. Itaque nomen *spiritus* non solum absolute, sed etiam cum illa adjectio significare solet in Scriptura aerem, aut ventum. Dicitur autem *Domini*, vel quia magnus, perfectus, aut vehemens, sicut dicitur mons Dei: vel quia a Deo factus et conservatus. Si enim *spiritus* malus, qui vexabat Saul, dicitur *spiritus* Dei et *Domini*, 1. Reg. 16, quia non sine speciali Dei ordinatione, aut permissione illum vexabat, eur non poterit aer in principio creatus a Deo, ut terram circumdaret, et suo modo foveret, *spiritus Domini* appellari? Deinde haec significatio *spiritus* in illo loco est aptissima ad rem, de qua ibi agitur, narrat enim Moyses initia creationis mundi, et statim explicat dispositionem, in qua esse coepit, et corpora, quibus statim compositus fuit, et præter celos commemorat terram et aquas, quibus tegebatur, additque statim spiritum circumdantem aquam: ergo aptissime intelligitur, nomine *spiritus* aerem significasse, qui et corpus est ad mundi hujus complementum, et integratatem necessarium, et naturaliter super aquam locum, et situm postulat. Accedit tertio, quod *Spiritus sanctus* commemoratione nec erat tunc illi loco adeo necessaria, vel opportuna secundum litteræ et historiæ consecutionem. Nec potest conveniens ratio reddi, cur magis dictus fuerit *Spiritus sanctus* ferri super aquas, quam super terram, vel celos, nisi valde metaphorice aquas interpretando, quod a sensu littorali alienum est, ut supra ostendi. Assumptum probatur, tum ex usu fere omnium auctorum, qui illam expositionem sequuntur, qui consequenter per aquas exponunt totam materiam informem, vel quid simile, ut videre licet in Augustino, et aliis: tum etiam ratione, quia *Spiritus sanctus* non magis fovebat, et conservabat aquas, vel eis assistebat ad res alias ex illis producendas, quam terram conservaret: sive assistebat, aut suo modo celis ut eos ornaret, et vim influendi, et producendi tribueret.

10. *Discutitur significatio verbi ferebatur, quod contra quintam expositionem objici solet.* — Tandem nihil est, quod in illis verbis, vel contextu huic interpretationi repugnet. Solum enim objici solet aut adjectio illa *Dei*, vel *Domini*, cui jam responsum est: aut verbum *ferebatur*, quod non potest cum proprietate aeri accommodari. Illud enim verbum propriè motum localem significat, non potuit autem aer tunc jam moveri. Primo quia nulla potest assignari causa talis motus. Aer enim non moveatur in loco proprio ab intrinseco, sed naturale

illi est ibi quiescere: unde moveri tunc intra eumdem locum, præternaturale esset, et ab extrinseca causa fieri deberet: nec potest alia exegitari nisi Deus, vel aliquis Angelus jussu ejus. Nam primum mobile nondum movebatur, ut secum aerem raperet ac moveret: præterquam quod raptus ille non transcendit primam regionem aeris, quod non satis esset: ut dicetur aer ferri super aquas, vel super facies aquarum, ut alii legunt. Attribuere autem hunc motum ipsi Deo moventi per se, vel per Angelum, non videtur verisimile, quia esset motus præternaturalis secundum naturam particularem aeris, et ad constitutionem mundi, seu naturæ universalis erat inutilis. Prior pars patet, quia neque ad aquarum conservacionem, neque ad foecundationem erat utile, quia nulla virtus, vel qualitas in aquis per illum motum producta cum fundamento cogitari potest, vel si aliqua esset, maxime calor, qui aquæ potius contrarius est, quam illa conservans. Unde naturaliter aqua in suo naturali loco sub aere quiescente melius conservatur. Altera vero pars de natura universalis patet, quia tunc nondum coepit Deus mundum disponere in ordine ad hominum habitationem, et communitatem, aliorumque mixtorum generationem: unde augetur difficultas, quia illa verba, *terra autem erat inanis et vacua*, usque ad ea, quæ tractamus, et *spiritus Domini ferebatur super aquas*, omnia referuntur ad illud principium, et primum instans, in quo Deus fecit celum et terram, ut notavimus, in illo autem momento non poterat aer localiter moveri, aut ferri, ut constat: ergo non potest de aere proprio verificari.

11. *Prima solutio objectionis prædictæ juxta Oleastrum et Pererium.* — *Impugnat tamensolutio.* — Hæc vero difficultas duobus modis solvit: Prior est aerem fuisse tunc motum localiter ex ordinatione divina, vel motu vehementi et forti: vel motu levi et suavi, juxta diversas rationes illius motus, quæ exegitari possunt. Priorem modum tradit Oleaster, et non dissentit Pererius. Rationemque illius agitationis reddunt, quia aquæ erant statim exsiccandæ a terra, ventum, seu motum ad hoc fuisse immissum a Deo, ut coactis in unum locum aquis, terra exsiccaretur. Sed hoc voluntarium et difficile videtur: quia quod Deus fuerit usus ministerio venti, vel commotione aeris ad discooperiendam terram, et cogendas aquas in locum unum, Scriptura non loquitur: imo solo jussu Dei factum esse illis verbis significat: *Dixit vero Deus: Congregentur aquæ,*

quæ sub cælo sunt, in locum, et appareat arida, et factum est ita. Nec aeris agitatio erat accommodatum instrumentum ad hujusmodi effectum: oportebat enim in terra ipsa concavum locum efficere, et quasi effodere, in quo posset tanta multitudo aquarum recipi, qui locus per aeris commotionem sine magno miraculo fieri non poterat: sed virtute divina et imperio factus est, et fortasse tam accommodate, ut statim aquæ ex aliqua parte naturali impetu in illum defluerent, et consequenter alia ex parte appareret arida. Dicunt saltem ad exsiccandam terram, quæ segregatis aquis lutulenta, et cœnosa remanserant, fuisse motum aeris accommodatum. Et afferunt exempla de tempore diluvii, et de transitu Israel per mare rubrum, etc. Sed fortasse in illo principio mundi hoc non fuit necessarium, quia verisimile est, elementa aquæ et terræ tunc fuisse purissima, et in tali proportione, ac dispositione esse a Deo condita, ut unum in aliud non ageret secundum partes propinquas, neque etiam aqua ultra superficiem terræ penetraret, ideoque nec lutulentam, nec cœnosam illam relinquere. Ac subinde fieri potuit, ut remota omnino aqua per motum localem, et in locum maris projecta statim terra sicca, et arida apparuerit. Et quod caput est, etiamsi per motum aeris haec facta fuerint, non sunt tamen facta usque ad tertium diem: ad quid ergo motus ille aeris vehemens ante primum diem, et ante effectiōem firmamenti incepisset.

12. *Secunda aliorum solutio minime satisfaciens.* — Alii ergo dicunt illum motum tenuem aspirationem ad modum suavis auræ fuisse, solum que a Deo excitatum esse, ut aer, qui minus est sensibilis, seu tangibilis, quam aqua, vel terra, sensu esset perceptibilior. Quæ ratio mihi non satisfacit, quia non oportebat tunc aerem fieri sensibilem tactui, magis quam visui: sicut ergo erat tenebrosus, ita poterat esse quietus, quia nemo tunc erat, qui altero ex illis sensibus posset illum percipere. Unde licet facile credam, potuisse Deum tunc mouere aerem, et hunc posteriorem modum esse magis plausibilem: nihilominus fateor, me nullam sufficientem causam, vel rationem illius motus invenire: sed si Deus id fecit, propter occultas rationes providentiae sue fecisse credendum est. Et illo motu admisso, consequenter dicendum est, ante initium primi diei, aliquod tempus praecessisse, in quo aer ille moveri potuerit: quod etiam minus mihi probatur, ut in libro sequenti, capite primo et secundo dicam.

13. *Facilius solutio seu interpretatio verbi*

ferebatur. — *Propriam auctoris interpretamentum.* — Facilius ergo interpretatio est, licet verba illa de aere intelligamus, non cogi nos ad interpretandum verbum *fertur* de motu locali, quia non semper hoc significat in communis Latinorum usu, et certe nulla ex aliis expositionibus de motu locali verbum illud interpretatur, quia nec *Spiritus sanctus* potuit localiter moveri, nec virtus, si qua est in ditta aquis, localiter mota est, aut movebat aquas. Ut omittam, docuisse Hieronymum, verbum Hebraicum illi respondens, non significare localiter ferri, sed *fovere*, vel incubare; unde Theodoretus, dicta q. 8, dicens: *Verbum ferebatur, substantiam aeris mobilem indicat*, significat, verbum illud non significare actualem motum, sed naturam aeris, quæ est, *ut circa inferiora corpora seratur et agitetur*. Addi etiam potest Augustinum et alios juxta Septuaginta ibi uti verbo *superferendi*, unde optime verti posset: *Spiritus Domini superferbatur aquis*, verbum autem *superferor* non semper significat motum tendendi supra: sed naturam postulantem superiorem locum, vel situm rei, cui competit esse in superiori loco, et ita superferri aquis, vel ferri super aquas, nihil aliud denotat, quam quod aer esset super aquas, et circumdaret illas, quia natura sua hunc locum petit. In qua verbi interpretatione vel nulla est metaphora, vel si qua est, est tam usitata, ut tanquam propria haberit possit. Denique adjungo verbum in Hebreo non esse mere passivum, sed activum simul, ita ut exponi possit *ferebatur*, id est, ferebat se, non se movendo, sed quasi portando, et seipsum super aquas sustinendo: nam hoc etiam verbum *fero*, interdum significat, et potuit per facilem, et notam translationem ad id significandum accommodari. Omnibus ergo pensatis, adeo verisimile est, hunc esse littorali sensum, ut non possit excludi, etiamsi precedens admittendus sit, vel ut simul littoralis, vel saltem ut mysticus a Spiritu sancto intentus. Hoc autem satis est, ut ex illo loco confirmatum maneat, aerem cum celo, et terra simul esse productum.

14. *Tertia assertio pro eadem posteriori parte tituli.* — Unde consequenter in secundo puncto dicimus, probabilius nobis videri, in illis primis verbis: *In principio crearat Deus cælum, etc.*, elementum aeris sub nomine cœli esse comprehensum. Hujus sententiae patronum habemus D. Thomas, 1 p., quæst. 66, art. 1, ubi in fine corporis sic inquit: *Cum præmisisset (Moyses) duas naturas creatas, scilicet cælum et terram,*

informitatem cœli expressit per hoc, quod dixit, tenebræ erant super faciem abyssi secundum quod sub cœlo aer etiam includitur. Idem habet Strabo in glossa ordinaria licet varie loquatur. Probatur autem hoc modo, quia quod aer sub illis verbis fuerit comprehensus, ex dictis constat, docentque Basilius, Theodoreetus, multique alii Patres, multo autem congruentius sub nomine cœli, quam sub nomine terræ includi intelligitur: ergo ita intelligendum est. Consequenter patet, quia necesse est sub altero illorum terminorum includi, cum aliis in ea oratione non sit. Quod si quis dicat sub neutro per se, sed sub utroque comprehendendi, quia sub extremis intelliguntur media: licet hoc facile sustineri posset, magis tamen est confusum et implicatum; et ideo melius sub aliqua determinata voce comprehendendi debet, si commode fieri potest. Probatur ergo minor, quia cum aer sit valde disjunctus a terra, et immixtus illi saltem visibiliter, non solet communis usu aer nomine terræ comprehendendi. At vero nomine cœli usitissimum esse etiam in Scriptura significari aerem, vulgare, ac notum est, et in illomet cap. 1, Gen., interdum aer cœlum vocatur, ut in sequentibus videbimus, et præterea vox Hebreæ σαμαιν, quæ cœlos proprie significat, totam hanc congeriem corporum diaphanorum, quæ est supra nos, comprehendit, et nomine *cœli* quasi collectiva significatione, a vulgato interprete significata est. Ergo optima, et propria significatione aer sub nomine cœli comprehendendit; unde consequenter comprehendetur etiam ignis si in sua sphæra existit. Neque circa hoc nova difficultas occurrit: nam licet alii sentiant, nihil afferunt, quod novam responsonem postulet.

CAPUT VIII.

UTRUM IN PRINCIPIO TEMPORIS SIMUL CUM CŒLO ELEMENTA TERRÆ ET AQUÆ CREATÆ SINT.

Hactenus de superioribus partibus, et corporibus, quibus hic mundus primario constat, diximus, et consequenter prima illa verba: *In principio creavit Deus cœlum*, exposuitum. Nume de inferioribus corporibus, et consequenter de altera particula, *et terram*, dicendum superest.

1. *Prima sententia principalis negans, ac adeo astruens nomine terræ solum intelligi materiam informem.* — *In predicta sententia quid materia vocabulo apud Augustinum interdum accipi videatur.* — *Proxima materiae de-*

claratio non placet. — Primum ergo tractanda est hoc loco sententia, quæ negat, elementum terræ sub propria forma in illo temporis principio fuisse creatum: quæ consequenter nomine *terra* non elementum aliquod, sed materiam informem, ex qua cætera corpora postea creatæ sunt, interpretatur. In quo dicendi modo sunt variae opiniones, quæ licet in priori parte negante convenienter, in posteriori de materia informi diversis modis illam declarant, tam quoad substantiam ipsius materiæ, quam quoad modum informationis ejus. Nam de substantia materiæ informis est prima opinio dicens totam materiam omnium corporum tam cœlestium, quam terrestrium, et tam simpli- cium, quam mixtorum prius creatam fuisse informem, et illam non tantum terræ, sed etiam cœli nomine significatam fuisse, quia ex illa formandi postea erant cœli et terra, non quia statim sub propriis formis fuerint creata. Hanc sententiam solus fere Augustinus proposuit, lib. 1, de Gen. cont. Manich., cap. 7, et non rejicit. Videtur tamen inquirendo potius quam affirmando eam commemorasse. Aliis vero locis dixit quidem in illo principio ex corporibus solam materiam informem omnium illorum fuisse productam, et illam totam esse significatam nomine terra, et nomine cœli angelicam naturam fuisse significatam. Sed utroque modo interpretatio illa est durissima et minime recipienda. Et quia de translatione nominis cœli ad significandos Angelos dictum jam est, addendum superest, magis inusitatam esse translationem ejusdem nominis cœli ad materiam informem significandam, tum quia in Scriptura nullum simile exemplum reperiatur. Imo quoties in ea Deus laudatur et magnificatur, quod creator cœli et terræ sit, nomine cœli significatur verum cœlum, et tota hæc machina superior, quæ homines in admirationem et magnam aestimationem artificis sui rapit. Tum etiam, quia cœli non sunt facti ex praecedente materia, ut probatum est, sed ex nihilo, ut dicitur 2, Machab. 7: *Peto nate ut aspicias cœlum et terram, et intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* Ex quo loco etiam convinci potest, terra nomine significari substantiam a cœlo distinctam, non ex praecedente materia, sed ex nihilo creatam. Video responderi posse ex Augustino hæc omnia dici creata ex nihilo, quia materia ipsa ex nihilo facta est ab eodem artifice, qui ex illa cætera formavit. Sed licet haec doctrina locum habeat in mixtis, non tamen in elementis, ut jam dicam, multo minus in cœlis, ut supra probatum est.

2. *Materiam prædictam strictus aliquanto declarant alii.* — *Rejiciuntur tamen.* — Secunda opinio in hoc cum præcedenti convenit, quod existimat, totam materiam inferiorum corporum et colorum mobilium prius fuisse informem productam, excipit tamen solum empyreum cœlum, in quo a præcedenti opinione differt, et consequenter etiam dissentit in interpretatione verborum Genesis quoad significationem nominis cœli: negat enim significare materiam informem, sed cœlum empyreum omnino formatum et perfectum. Consentit tamen in expositione nominis terræ quoad hoc, ut non significet verum terræ elementum, sed totam materiam informem, ex qua cæteri cœli et elementa, et reliqua omnia corpora formata sunt, et quoad cœlos habet fundamentum supra tractatum, cap. 2, quoad inferiora vero corpora habet fundamentum commune cum sequenti sententia. Hæc vero opinio quoad priorem partem de cœlis mobilibus in discursu præcedentium capitum satis refutata est, et a fortiori refelletur per ea, quæ de altera parte corporum inferiorum, et de propria significatione nominis *terre* in dictis verbis Genesis contra sequentem sententiam dicemus; nam quoad hoc communis est causa, et ratio illius, et hujus, ac præcedentis opinionis. Solum potest specialiter impugnari hæc sententia juxta opiniones magis in philosophia receptas, quod cœli sunt ab intrinseco incorruptibles, et habent materiam diversæ rationis a materia horum inferiorum; sed hæc non sunt tam certa, quin negari facile possent, si aliquid conformius Scripturæ cogerer: cum autem nihil tale inveniatur, non est, cur receptas philosophorum sententias, et præsentim illam, quæ est de incorruptibilitate cœlorum, relinquamus. Nam altera retenta posset aliquis dicere, materiam informem prius creatam non fuisse uniformem (ut sic dicam) seu ejusdem rationis, sed alteram ad cœlos condendos, alteram ad inferiora corpora producenda. Hoc tamen nec cum fundamento diceretur, nec consequenter, quia si cœlum est incorruptibile, et habet materiam suæ formæ additam: vel non potest sine tali forma produci, vel non sine magno miraculo, et contra, vel supra naturam talis substantiæ. Ponere autem talia miracula in prima rerum creatione, sine revelatione, præter omnem rationem est, ut sæpe cum Augustino, lib. 2, de Genes. ad litter, cap. 1, diximus et dicemus.

3. *Tandem alii materiae vocabulum magis adhuc restringunt.* — Tertia ergo opinio est,

quæ nomine terræ intelligendam putat materiam informem omnium rerum generabilium et corruptibilium, et consequenter omnium sublunarium, quæ etiam ex parte est contraria his, quæ diximus, scilicet, quoad elemen- ta ignis et aeris, nam ex eadem materia, qua res aliae inferiores constant: et ex hac parte sufficient, quæ ex dictis in capite præcedenti colligi possunt: nunc vero quoad alias partes de elemento terræ et aquæ tractanda est. Hanc sententiam tenuit Philastrius, lib. de Haeresib., cap. 47, cum tanta exaggeratione, ut inter haereses ponat opinionem, quæ præter hanc terram elementarem aliam non agnoscat, quæ veluti matrix est omnium rerum, universaque continet, quæ quasi Hyle, id est, materia reperitur in Scripturis, quæ est irrisibilis et incomposita quæ a Deo facta est in primo die, etc. Tenet etiam Abulensis, in Genes., et aliqui scholastici infra citandi. Fundantur in littera Genesis, videlicet, *Terra autem erat inanis et vacua*, ubi Septuaginta legunt: *Terra autem erat irrisibilis et incomposita*, nam per hæc significatur informitas materiæ, quæ per se spectata merito irrisibilis dicitur, quia per se cognosci non potest, sed per analogiam ad materiam artificialium rerum, ut Aristoteles 1, Physicor., dixit, vel adulterina cognitione, sicut dixit Plato in Timæo. Dicitur etiam incomposita, vel quia simplicissima est, vel quia est informis et inordinata, ut legit Augustinus, in Imperfect. Gen., cap. 4. Confirmatur autem hic locus, ejusque interpretatio ex alio testi- monio Sapient. 11, ubi Deo dicitur: *Omnipotens, manus tua creavit orbem terrarum ex materia invisa*, ubi aperte est sermo de orbe sublunari, hic enim dicitur proprie orbis ter- rarum, ut distingnatur a celesti, et cum hic orbis dicitur creatus ex materia invisa, aperte significatur materiam invasam, id est, informem suppositam fuisse hujus orbis creationi, id est, formationi et productioni per divinam omnipotentiam factæ, ac proinde materiam prius creatam fuisse informem, quia non poterat, nisi per creationem existere, et in hoc sensu videtur dixisse Paulus ad Hebreos, undecimo: *Fide aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex irrisibilius, visibilia fierent.*

4. *Consectarium prædictorum auctorum.* — Atque hinc inferunt eamdem rem esse, quæ in principio Genesis prius vocatur terra, et postea aqua, et abyssus, in illis verbis: *Terra autem erat inanis et vacua*, et *tenetra erant super faciem abyssi*, et *spiritus Domini serebatur super aquas*. Quia cum omnia illa dicantur